

DEALEN MET
DE WERKING
VAN VERBORGEN
KRACHTEN

'Dealing with the effect of hidden forces'

DREAMS AND VISIONS AS A SOURCE OF INSPIRATION

DROMEN EN VISIOENEN ALS INSPIRATIEBRON

De surrealisten werden direct gegrepen door de wonderlijke **DROMEN EN VISIOENEN** die Outsider-kunstenars zonder enige gêne verbeelden. Wat een inspiratiebron! OutsiderArt is wat dit thema betreft voor professionele kunstenaars een inspirerend reservoir gebleven.

The surrealists were instantly gripped by the curious **DREAMS AND VISIONS** that Outsider artists unashamedly conveyed in their work. What a source of inspiration! When it comes to this theme, OutsiderArt has remained a deep pool of inspiration for professional artists.

▲ Coen Ringeling, Camera at the Cosmic Edge (detail), 2015, kleurpotlood op papier / colored pencil on paper, 50 x 65 cm, collectie Dohuys

De meest bekende visionair in Outsider Art is August Natterer (1868-1933)¹. Hij was elektricien maar kreeg hallucinaties waardoor hij in de psychiatrie verzeild raakte. Daar wijdde hij zich aan het verbeelden van de tienduizend visioenen die met de snelheid van bliksemlitsen aan hem waren verschenen. Een beeld uit de serie, *De Wonderlijke Herder*, heeft hij beschreven als een weergave van zijn traumatische ervaring met een prostituee. Een slang, voor velen het symbool van het kwaad, ligt tegen de gespreide benen van een vrouw aan. De ene voet gaat over in het gezicht van een man die zijn schoonvader zou zijn. De herder met de hond die tegen de slang aan staat, is Natterer zelf. Hij was naar zijn idee niet alleen de achterkleinzoon van Napoleon I, maar ook de goddelijke figuur die het werk van Jezus op aarde moest komen afmaken. De verlossing was nou eenmaal niet helemaal gelukt omdat de kruisdood te vroeg zou zijn ingetreden; en Natterer was aangewezen om dat goed te maken.²

Het is een geluk dat deze beschrijving van de betekenis van het werk uit zijn eigen mond afkomstig is. Vaak weet niemand meer wat we met dit soort droombeelden aan moeten. Natterers werk kwam in de openbaarheid door het beroemde boek van Hans Prinzhorn, *Bildnerlei der Geisteskranken* uit 1922. Prinzhorn vond de tekeningen griezelig en tegelijkertijd typerend voor het werk van schizofrenen.³ Nu we in de kunst zoveel meer verbeeldingen hebben gezien van vreemde, ongemakkelijke en vaak ook gruwelijke scènes, is het werk van Natterer niet meer zo schokkend. De surrealisten als Max Ernst naast kunstenaars als Otto Dix, Ernst Ludwig Kirchner, Alfred Kubin en vele anderen hebben hun duit in het zakje gedaan en onze ogen geopend voor de dimensie van de droom en de fantasie. Een gebied dat geen grenzen kent en waar geen taboes gelden. We zien Natterers werk qua beeldtaal nu eerder als verfijnd en beheerst, terwijl de wonderlijke inhoud op een meesterlijke manier blijft intrigeren.⁴

Het werk van Mies van der Perk (1938) kan macabere vormen aannemen. Monsters uit een slappe massa rijzen op uit de grond en spugen baby's uit een bloederig gat. Duivels overrijden passanten. Een hermafrodiet hangt dun en uitgerekt aan haar twee gezichten. Verwrongen

'Dealing with the effect of hidden forces'

Natterer (1868-1933) is the best-known visionary in Outsider Art.¹ He was an electrician, but suffered from hallucinations and ended up in a psychiatric institution. At the institution, he concentrated on depicting the tens of thousands of visions that appeared to him at lightning speed. He said that one image from this series, *The Miracle Shepherd*, depicted a traumatic experience with a prostitute. A snake, to many a symbol of evil, lays against a woman's spread legs. One foot becomes the face of a man, supposedly his father-in-law. The shepherd with the dog standing next to the snake is Natterer himself. He believed himself not only to be the great-grandson of Napoleon I, but also the divine figure who was sent to complete Jesus' work on earth. After all, salvation failed to succeed because the crucifixion came too soon; and Natterer was appointed to put things right.²

We are lucky to have this explanation of the work in the artist's own words. It is often the case that nobody knows how to deal with dreamlike visions such as this. Natterer's work was brought into the open thanks to Hans Prinzhorn's acclaimed 1922 book *Bildnerlei der Geisteskranken* (*Artistry of the Mentally ill*).³ Prinzhorn thought that the drawings were gruesome, but also typical of work by schizophrenics. Now that the art world has been introduced to so many more images of weird, uncomfortable and often horrific scenes, Natterer's work is no longer as shocking. Surrealists like Max Ernst and artists including Otto Dix, Ernst Ludwig Kirchner, Alfred Kubin – and many others – have chipped in and opened our eyes to the dimension of dream and fantasy. A field without boundaries and where taboos do not apply. In terms of visual language, we now sooner see Natterer's work as refined and controlled, while the peculiar content of his works continues to intrigue masterfully.⁴

The work of Mies van der Perk (1938) can be macabre. Monsters rise out of a watery mass and spit babies out

lichaamsdelen, tralies, kronkelende tongen, katten met kontjes die een vrouw verkrachten, het is geen fijne wereld. Het zijn nare visioenen van wat mensen kan overkomen, of nachtmerrieachtige beelden van wat de schurken onder ons zomaar doen. Pas als ze rond de zeventig is, komt haar binnenwereld op deze heel eigen manier op papier. Sporen van stripverhalen, animatie en cartoons duiken op in haar handschrift; in die zin is ze een kind van haar tijd. Ook haar onderwerpen lijken de huidige beangstigende wereld te weerspiegelen. Toch hoort haar werk thuis in Outsider Art, waarin kunstenaars figureren die met hun ruwe visioenen een werkelijkheid achter de werkelijkheid oproepen. In het werk van Mies van der Perk ervaart de kijker de donkere kant van het complexe, overprikkelde leven, dat de huidige stedeling gevangen houdt. Mies van der Perk heeft haar kunst nodig om de schade die ze door allerlei omstandigheden in haar leven opliep, te boven te komen. Daarbij pakt ze met haar werk actuele bedreigingen aan, die daardoor weliswaar niet ontkracht worden.⁵

Outsider-kunstenaars als Van der Perk, Natterer en hun verwanten, schetsen de werking van verborgen krachten en tonen hoe ze daarmee dealen. Ze openen de deuren waaraan kunstenaars als Robert Crumb (Verenigde Staten), Grayson Perry (Groot-Brittannië) en Chris Hipkiss (Groot-Brittannië) voortdurend morrelen. Binnen deze thematiek wordt het onderscheid tussen de culturele kunst en het werk van outsiders wel heel erg klein. ♦

of a bloody hole. Devils run over passers-by. A hermafrodite hangs, gaunt and stretched, from her two faces. Contorted body parts, bars, wriggling tongues, cats with bottoms that rape a woman: it is not a pleasant world. These are horrible visions of what can happen to people, or nightmarish images of what rogues in our midst do without a second thought. She only commits her internal world to paper at the age of approximately 70, doing so in a fashion completely her own. Traces of comic strips, animation and cartoons turn up in her handwriting; in that sense, she is a child of her time. Her subjects also appear to reflect today's frightening world. And yet her work has a place within Outsider Art, in which artists, with their raw visions, summon a reality that belies reality. Those viewing the work of Mies van der Perk experience the dark side of the complex, over-stimulated life that imprisons today's city-dweller. Mies van der Perk needs her art in order to overcome the damage that she suffered, through a variety of circumstances, in her life. With her work, she addresses topical threats, although this does not negate them.⁵

Outsider artists like Van der Perk, Natterer and their kindred spirits illustrate the effect of hidden forces and how they deal with these forces. They take the first steps on a path that is now being trodden by artists including Robert Crumb (United States), Grayson Perry (United Kingdom) and Chris Hipkiss (United Kingdom). Within this theme, the distinction between cultural art and the work of outsiders becomes very small indeed. ♦

1 Uiteraard is de term Outsider Art pas in 1972 ontstaan, maar de collectie Prinzhorn, waar het werk van Natterer toe behoort, staat aan de wortels van het gebied in de kunst dat onder de naam Outsider Art profiel kreeg. Daarom deze wijze van benoemen.

2 Thomas Röske, *Raw Vision* 51, 2005, p. 28-33.

3 Zie August Natterer in Prinzhorn, H., *Artistry of the Mentally ill*, Berlin / Heidelberg / New York 1968, p. 204-220.

4 Het werk van deze kunstenaar behoort tot de meest afgebeelde uit deze collectie.

5 Bennaers, R.; Ik ben ik, Mies van der Perk, *Kunst en Pijn, Out of Art* 2008-1, p. 12-16.

1 Of course, the term 'Outsider Art' only dates back to 1972, but the Prinzhorn Collection, to which Natterer's work belongs, forms the foundations of the field of art profiled under the name of Outsider Art. This choice of name was made accordingly.

2 Thomas Röske, *Raw Vision* 51, 2005, p. 28-33.

3 See August Natterer in Prinzhorn, H., *Artistry of the Mentally ill*, Berlin / Heidelberg / New York, 1968, p. 204-220.

4 This artist's work is amongst the most frequently depicted from this collection.

5 Bennaers, R.; Ik ben ik ('I am me'), Mies van der Perk, *Kunst en Pijn (Art and Pain)*, *Out of Art*, 2008-1, p. 12-16.

*“Eerst was ik met een klein beetje
onwijs diepe kleuren bezig, een paar jaar
geleden terug met een klein tikje onwijs
realistische kleuren, maar nu teken ik
helemaal met onwijszinnig diepe en met
onwijs realistische kleuren.”*

*“I started out with a little bit of really deep colour, then
a couple of years ago, I used a little touch of really realistic
colour, but now my drawings are totally full
of really deep and really realistic colours.”*

JEROEN POMP

▲ Shinichi Sawada, Zander titel / Untitled, 2006-2010,
keramik / ceramics, 18 x 25 x 39 cm, collectie Dolhuys

◀ Shinichi Sawada, Zander titel / Untitled, 2006-2010,
keramik / ceramics, 32 x 32 x 58 cm, collectie Dolhuys

“
IK VOEL MIJ ALS
EEN VIS IN HET
WATER TUSSEN
OUTSIDER-
KUNSTENAARS
”

"I am perfectly at home in the company of Outsider artists"

PHOTOGRAPHER SANDER TROELSTRA CAPTURES THE INVISIBLE

FOTOGRAAF SANDER TROELSTRA VANGT HET ONZICHTBARE

Portretfotograaf **SANDER TROELSTRA** (1976) heeft een voorliefde voor onzichtbare mensen. Voor het Outsider Art Museum (OAM) ging hij op zoek naar nieuw talent in de Outsider Art-scene. Hij reisde dwars door het land, kwam op de gekste plekken en ontmoette zeer bijzondere kunstenaars. In de tentoonstelling *Nieuwe Meesters* geeft Sander hen een gezicht.

"I am perfectly at home in the company of Outsider artists"

●●●●●●●●

Portrait photographer **SANDER TROELSTRA** (1976) is captivated by invisible people. The Outsider Art Museum asked him to seek out new talent in the Outsider Art scene. He travelled all over the country, ended up at the strangest of places and met fascinating artists. In the exhibition *New Masters*, Sander gives them a face.

▲ Sander Troelstra. Foto: Sander Troelstra